

İNFAZ HUKUKU GELİŞMELERİNİN İNFAZ KURUMLARINA VE TUTUKLU VE MAHKUMLARIN KİŞİSEL HAKLARINA ETKENLİĞİ : TUTUKLU VE MAHKUM HAKLARININ KORUNMASINA DAİR İŞLETMECİLİK STANDARTLARI

Melda TÜRKER (*)

Amerika ile Türkiye arasında 10 yıldır gidip gelerek, Türk cezaevlerini yakından tetkik ederek, Adalet Bakanlığı'na raporlar hazırladım. Amacım, Batı'daki "Ceza ve İnfaz Sistemleri" yle ilgili bilgileri Türkiye'ye aktararak, Türk İnfaz Sistemi'nin çağdaşlaşmasına katkıda bulunmaktı.

Çeşitli arahlıklarla, bu amaca yönelik Türkiye ziyaretlerimde, cezaevleri saha çalışmaları yaparak ve bu sektörle ilgili üst düzey bürokratlarla ve kurum görevlileri ile karşılıklı görüş alışverişlerinde bulunarak, yaptığım "Türk İnfaz Sistemi Analiz Araştırmaları" sonunda, Türkiye'nin çağdaş İnfaz Sistemleri arasında benzeri olmayan profili, "nev-i şahsına münhasır" sistem analiz tablosu ortaya çıktı.

Söyle ki: Çağdaş İnfaz Sistemleri, temel hukuk ve standart ilkelere uyum sağlamayan ve alt yapısı itibarı ile çağdaş cezaevleri güvenlik ve emniyet prensiplerinin ve cezaevleri idaresi tatbikatında genelde işlerliği ispat edilmiş ilkelerin uygulanmasına imkan tanımayan bir sistem tablosu belirlendi. Bu sistem, bu süreç içinde, köktenci bir reform atağı ile kendini yenilemeden 2000 yılına gelmiştir.

Sistemde köktenci/katılımcı Ceza İnfaz Reformları metodolojisi-ne uygun yenilenmeyi mümkün kılacak nitelikte genel bir idare

(*) İnfaz Hukuku Uzman Müşavir

mekanizması da müşahade edilmemiştir. Merkezi idare sistemine dayanan, “Şemsiye Örgüt’ü”, cezaevi kurumlarından kopuk, yapısı itibarı ile yetersiz, politik bir organizasyon olarak tespit edilen bu teşkilatın, köktenci reform silsilesi içinde, öncelikle yenilenmesi gerekir. (Melda Türker’in 1998 tarihi Tetkik Raporu’nda, Merkezi İdare’nin tanımına geniş yer verilmiştir).

Merkezi Teşkilata bağlı 540 Ceza ve Tutukevleri kurumları ise, çağdaş infaz politikası, felsefesi ve ileriye dönük vizyonu olmayan bu teşkilatın “**peykleri**” olarak kurum idarecilerinin basiret ve deneyimleri çerçevesinde; merkezden, ancak kriz zamanlarında müdahale edilerek, kendi kendilerini yönetmeğe çalışırlar.

Özet olarak anlatılmaya çalışılan bu sistem tablosunda, iyileştirme gerekleri için, sistemin dışından da hiçbir etkinlik gözlenmemiştir. Bu konuda Adalet Bakanlığı’na üniversitelerden, çeşitli meslek kuruluşlarından, NGO’lardan etkenlik ve yardım gelmemiştir. Ülkenin NGO’ları, (Sivil toplum örgütleri) bu konuya somut hiçbir öneri, yazılı standartlar olarak hiçbir kriter geliştirilmesine ön ayak olmamışlardır. NGO’ların cezaevleri ile bilimsel ilkelere dayanmayan ilişkileri, yakınlıkları, bu konuda kendilerinin üzerine şimşekleri çekmiş ve “**yanlış taraf**”la “**taraf olma**” şeklinde itham edilmelerine yol açmıştır.

Türkiye’deki Barolar (77 tane) Türk İnfaz Sistemleri gelişmelerine hiçbir katkıda bulunmamışlardır. Genelde Adalet Bakanlığı’nın mesuliyeti ve Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün “**sorunları**” diye tarif edilen “**Cezaevleri sorunları**” na meslek kuruluşlarının yardım edememesinin nedeni, Türkiye’de çağdaş infaz konusundaki bilgi birikiminin olmaması ve bu bilgilere ulaşılması için gerekenlerin yapılmasında bu organizasyonların çekimser kalmalarıdır.

Bilgi birikiminde geri kalınmanın nedeni ise doğrudan doğruya eğitim kurumlarında, İnfaz hukuku, krimonoloji, Çocuk Suçluluğu ve infazı vs gibi bilim dallarının henüz yer almamış olmasıdır. Dolayısıyla üniversiteler de, bilimsel olarak tanımlayamadıkları sisteme şimdiye kadar bilimsel çözümlerde üretememişler ve hiçbir katkıda da bulunamamışlardır.

Bu ahvalde yukarıda kısaca tarif edilen, “Cezaevleri Sorunları” nı çerçeveleyen “**fasit daire**” nasıl çözülebilir? Bilim yolu ile 50 yılda mı? Yoksa pratik ve şimdiye kadar Batı’da denenmiş “**Standartlaşma**” metotlarının uygulanması ve yine Batı’da özellikle, ABD’de son 30 yıldır denenmiş alt yapı örneklerinin Türkiye’ye adapte edilmesi yolunda çalışmalar yapmakla mı?

Halen Türkiye’deki acil durum alternatifi haklı kılmaktadır. Adalet Bakanlığı kendi bünyesinde reform için mucizeler yarata-
maz (!) Ancak çağdaş dünyaya uzanarak “**know how**” transfer ederek çağdaş infazın zirvesine ulaşmalıdır. Bunu yaparken de şeffaf katılımcı bir planlama ile diğer bütün toplum kesimlerine açık bir şekilde Adalet Bakanlığı bünyesinde ve/veya Adalet Bakanlığı’nın da üstünde yüksek reform çalışma komisyonları kurulması imkanları ortaya çıkmalıdır. Böylelikle bu imkanların ortaya çıkara-
racağı yeni çözümler, çok kısa zamanda neticeye götürebilir.

ABD CEZAEVLERİ HUKUKU GELİŞMELERİ

Sene 1975, Ekim ayı, Ohio’da, cezaevleri standartları kapsamında çalışmalar başlamış, yazılar yazılıyor. Benim de, 1976’da katıldığım, Cezaevleri Uzman Müşavirleri ekibi, bu konuda ancak 6 ay süren bir çalışma yapmış durumda.

Bu arada Auglize County (Bölge) Tutukevinde Connie Martin isimli bir tutuklu Ceza/Tutukeviden mesul şerif (Şerif) James Knock ve bölgenin idareciler aleyhine açtığı davayı kazanmış ve mahkeme 5 sayfalık, bir kararla iyileştirme tedbirlerinin alınmasına hükmetmiş; tam 20 tane iyileştirme emri ve ilaveten 11 kalem tutan ve halen iyileştirme tedbirleri olarak uygulamalarında devamına karar vermişti :

İYİLEŞTİRME TEDBİRLERİ :

1- Cezaevinin mahkeme kararında öngörülen standartlarına uymayan bölümlerinin kullanılması derhal yasaklanmıştır.

2- 120 gün içinde cezaevinin havalandırma problemini halletmek için bütün gerekli tedbirler alınmış olacaktır. Cezaevinin sıcaklığı yazın 30 dereceyi geçmeyecek ve kışın da, 20 derecenin altına düşmeyecek şekilde ısı ayarlanacak.

- 3- Konulacak pervanelerle cezaevinin havası temiz tutulacak.
- 4- Mahkeme kararından itibaren 60 gün içinde. Bir kantin oluşturulacak, bu kantinde sigara, çikolata, tuvalet malzemesi bulundurulacak.
- 5- Günlük bir gazete temin edilecek.
- 6- Karardan itibaren 60 gün içinde haftada 1 gün gündüz, 1 gün gece, ziyaret düzenlenecek ve ziyaret süreci yarım saatten aşağı olmayacak; ziyaret yerleri ayarlanarak, ziyaretin dinlenmesi önenecek. Ziyaret yerlerinde diyaloga mani hiçbir şey olmayacak.
- 7- Karardan itibaren 30 gün içinde cezaevinin bütün, kanalizasyon ve su boruları, dışardan gelen bir tamirci tarafından gözden geçirilip, tamirata derhal gerçekleştirilecek.
- 8- Karardan itibaren 90 gün içinde bütün koğuşların 24 saat, gözlenmesi için, hem koğuşa bir gardiyan konacak yahut elektronik gözleme imkanları, mahkemenin uygun görmesi üzerine tatbik edilecek.
- 9- Saç tıraşı için berber temin edilecek.
- 10- Bölgenin Sağlık Müdürlüğünün teftiş raporundaki bütün öneriler yerine getirilecek.
- 11- Yemeklerin mönüsü Auglize County'nin Sağlık Müdürlüğü'nün diyetisyenleri tarafından tasdik edilecek.
- 12- Cezaevine hizmet veren doktora her zaman ulaşılabilinecek. Haftada bir gün kişiler viziteye çıkabilecek. Acil sağlık sorunlarına dönük prosedürler derhal yürürlüğe konacak.
- 13- Mahkum ve tutuklular istedikleri dergi ve kitabı, satışı yasak olmadığı sürece okuyabilecek.
- 14- Erkeklerle üniforma verilecek ve üniformalar mevsime uygun olacak ve haftada 2 defa yıkanacak. İç çamaşırlar her gün yıkanacak.

15- Kadınlara elbise verilecek ve haftada 2 defa değişecek, iç çamaşırlar her gün yıkanacak.

16- Kadınlar kendi iç çamaşırlarını giyebilecekler. şayet iç çamaşırları yoksa, cezaevi tarafından temin edilecek.

17- Kadınlara periyotları zamanında ekstra iç çamaşırı verilecek; her gün üniformaları değiştirilecek.

18- Karardan itibaren 30 gün içinde davalı şerif ve idare, mahkumlara, her gün 1 saat olmak kaydı ile, kültür fizik imkanı tanıyacaktır. Bu imkan hava güzel olunca açık havalarda sağlanacak. Mahkumlara kültür fizik için araç, gereç ve yer temin edilecek ve kültür fizik sürecinde gardiyanlar gözetleyecekler ve bu program 1 Mayıs 1976'da yürürlüğe girmiş olacak.

19- Mahkumların fukara olduğunun tespitinde, şerif Ohio kanunlarını nazarı itibara alacak.

20- Davalı şerif ve Bölge idaresi mevcut cezaevini, bu karara ekli tasarıya göre onarıp, tamir edecek ve bütün bunlar 1 Kasım 1976'da bitirilmiş olacak.

21- Hiçbir tutuklu veya mahkum bu tutuk ve cezaevinde 60 günden fazla kalmayacak, şayet kalması gerekiyorsa, şerif tarafından başka cezaevine nakledilecek ve o cezaevinde kalma masrafları şerifin bütçesinden harcanacak.

22- Akıl hastası tutuklu ve mahkumlar, 8 saat içinde gerekli hastanelere nakledilecek.

23- Tutuklu ve mahkum mektuplaşması

a- Dışarıya giden posta aranmayacak, sansür edilmeyecek. Ağzı kapalı verilecek.

b- Cezaevine gelen posta Mahkeme ve Avukattan olanlar dışında, içinde yasaklı madde olup olmadığının aranması için kontrol edilecek, ancak okunması yasaklanacak.

24- Avukat ziyareti modern, kişiye özel odada gerçekteşecek. Bu ziyaret kesintisiz, dinlenmeden gerçekteştirilecek.

25- Auglize Bölge ceza/tutukevi, Ohio Eyaleti İtfaiye Bürosu inspectorleri (müfettişleri) tarafından yılda bir defa teftiş edilecek.

26- Şerif, yatanlara mahkeme tarafından daha önce öngörülen sağlık hizmetlerine devam edecek ve yatanlara, kendi bütçesinden harcayarak, ilaç temin edecek.

27- Şerif cezaevine gelenlere ilk geldikleri zaman 2 çarşaf 1 yastık, bir yatak, bir yastık kılıfı, battaniye, havlu ve kese verecek. Havlu ve yıkanma bezleri her gün değişip, temizleri verilecek. Nevresimler haftada bir defa değişecek, battaniye ayda bir temizlenecek, yatak her 3 ayda bir dezenfekte edilecek.

28- Yatanlara her gün tıraş olma imkanı için, tıraş sabunu ve jilet, ayna temin edilecek. Tıraş bıçakları (jilet vs) geri toplanacak.

29- Kadınlara istek üzerine jilet ve tıraş sabunu verilecek.

30- Yoksul tutuklu ve hükümlülere bedava sabun, diş macunu, diş fırçası, deodorant, fırça vs temin edilecek.

31- Cezaevine gelen her mahkuma bir el kitabı verilerek cezaevi kuralları dikkatlerine getirilecek.

Bu cezaevi, 1976 mahkeme tarafından kapatıldı. Bugün hala kapalıdır. Yerine yenisi yapılmadı. Ohio'da cezaevi olmayan yegane bölgedir. Cezaevi olarak, bu bölgeye en yakın bir başka bölgenin cezaevi kullanılıyor.

Yıl 1982, Ağustos ayının 6'ncı gününde Ohio eyaletinde, Seneca County (bölge devleti), Davacı John Hernandez, Seneca Bölge Cezaevi'nde yatarken, kendi ve kendisi gibi aynı şartlarda Seneca County Cezaevi'nde yatan diğer mahkum ve tutuklular adına Seneca Bölgesi Şerif'i Weldon Neff ve diğer Bölge idaresi üyeleri aleyhine, cezaevi şartlarının İnsan Hakları ve Anayasal Hakların ihlali neticesine neden olduğu için dava açtılar. Davayı İnsan Hakları bürosu olarak kurulmuş bir organizasyonun avukatları açtılar. O zaman Seneca Bölge Cezaevi benim eyalet adına denetlediğim cezaevlerinden bir tanesi idi. Adı geçen avukatlık bürosu ile uzun istişarelerden sonra, dava açılmasına karar verdik. Benim o zamana

kadar yazdığım raporlar ve bölge idaresinin yapmadığı yapamadığı, yapmak istemediği öneriler dava konusu yapıldı. Raporlarımdan alınmış birçok bölüm, dava dilekçesine aynen yazıldı; örneğin Ağustos 7, 1981 yılında Melda Türker'in yazdığı rapora-göre :

“Cezaevinin binasından kaynaklanan problemler, içinde yatanların hayatını ve emniyet ve güvenliğini devamlı olarak tehdit eder durumdadır : Dava dilekçesi sayfa 7, paragraf 18; Seneca Bölge Cezaevi 1875 yılında, yapılmış artık zamanını tamamlamış 105 yıllık antik bir binadır”

Dava görüldü; Cezaevi İdaresi ve Bölge idare amirleri bütün problemlerin varlığını kabul ettiler, mahkemeye ve bu problemlerin bu binada düzelmeyeceğini ve yeni bina yaptırmak gerektiğini, ancak, tutuklu ve mahkumların “refahı” için, bu bölgenin para ayıramayacağını, daha doğrusu, paralarının olmadığını ifade ettiler. Bu durumda davanın uzaması söz konusu olamazdı. Benim bu cezaevinin hakkında mahkemeye bilirkişi olarak 2 gün ifade vermemden sonra, hakim cezaevinin kapatılmasına karar verdi. Sene Ağustos 1983 idi. Cezaevi idarecileri, tutuklu ve mahkumlarını, şartları iyi cezaevlerine taşıdılar. Mahkemelere götürüp getirdiler. O zaman yer bulmak çok güçtü. Bazen başka eyaletteki tutukevlerine kadar gidip gelmeyi tercih ettiler. Bölge idare amirleri verdikleri kararın yani, cezaevi binasını yenilemektense mahkum ve tutukluların naklinin daha ekonomik olduğunu iddia ettiler. Bu durum 10 sene devam etti. 10 sene sonra yeni gelen idare amirleri yeni bina yapılmasına karar verdiler ve bunun planlanması ve finansmanı 5 yıl sürdü. İnşaata da 18 ayda tamamlandı. Şimdi Seneca bölge cezaevi son derece modern bir bina ile, en son çağdaş standartlara göre işletmeciliğini kanun ve anayasada öngörülen prensiplere uygun hale getirmiş oldu.

1875’de Eastern Pennsylvania Cezaevi modelini benimseyip, inşa edilen duvarların 3 metre kalınlığında olan, binada idari sistemi de 1980’li yıllara rağmen, aynen 100 yıl önceki gibi idi. Bunu değiştirmek için ben 3 yıl çaba gösterdim.

Muvaffak olamamamın nedeni, o bölge idaresinin son derece tutucu olması ve para harcamak istememesi ve çağdaş cezaevi stan-

dartlarına önem vermemesi idi. Dava açılmasında çok önemli rol oynayan benim raporlarımla durum tespiti yapan mahkeme bu zihniyete, bu tutuculuğa son verdi ve o bölge mahkum ve tutuklularının anayasal haklarına göre yatırılmalarına yol açan kararı verdi.

Sene 1971, ben Ohio'ya yeni geldim. Eylül 1972'de lisans üstü hukuk tahsilime başlayacağım. Henüz, programıma göre cezaevleri hukuku üzerine dersler alıp, tezimi de ona göre hazırlayacağım. Okula başladığım zaman, dikkatime getirilen cezaevleri hukuku ile ilgili ilk dava Charles Jones, davacı, Sol Wittenberg ve davacılar isimli dava içtihadı idi.

Sivil haklar davası, Lucas County Cezaevi'ne bulunan tutuklu ve mahkumlar tarafından 1969 yılında şartların kötülüğünün düzeltilmesi için açılmıştı. Karardan sonra bu dava Ohio eyaletinde, cezaevleri işletmeciliğinin standartlarını tespit etmiştir. O zaman Ohio'da cezaevleri standartları dahi yoktu.

Mahkeme kararında tam 50 maddelik iyileştirme tedbirleri öngördü. Bu çerçevede mahkeme kararına uyum sağlanıp, sağlanmadığının denetlenmesi için, bir uzman müşavir tayin ederek, cezaevinin devamlı gözlenmesini emretti. Bu uzman müşavir o günün parası ile günde 300 \$ alıyordu ve onun diğer giderleri de dahil, günde toplam 500 \$ Bölge İdaresi ödeme yapıyordu. Mahkemenin öngördüğü iyileştirme önerileri A'dan Z'ye kadar bu cezaevinin çağdaş hale getirilmesine idare ve alt yapısının yeniden geliştirilmesine dönüktü. Örneğin, mahkumlar 1 odada iki kişiden fazla kalamazlar, toplu yaşam yeri temin edilmesi gereği, cezaevinin toptan yenilenmesi için gerekli tamiratların yapılması, kafi miktarda, uzmanların tayin edeceği rakamlara uygun personel ihdası, her katta minimum iki gardiyan görev yapması ve bunların başında da gerekli amirlerin görevlendirilmesi. Personel yeniden yapılandıktan sonra gerekli eğitim programları olacak ve fakat bunların içeriği, mahkemenin tayin ettiği uzman tarafından karar altına alınacak. Mahkumlara gerekli gıda rejimi uygulanacak ve mutfakların çalışması aynen restoran kanunlarında öngörüldüğü gibi olacak. Mutfaklar ve cezaevinin her tarafı Bölge Sağlık Teşkilatı tara-

findan senede 2 defa teftiş edilecek. Şerif cezaevinde bilimsel bir sınıflandırma programı uygulayacak, uygulama sırasında da, mahkemenin tayin ettiği uzman müşavirle istişarede bulunacak. Mahkumların yaşam yerlerinin temiz tutulması, yine mahkumlar tarafından sağlanacak, ancak bunu mümkün kılmak için şerif ve personel gerekli denetlemeyi temin edecek. Temiz yatak, battaniye, nevresim, havlu, iç çamaşırı ve günlük giyecek verilecek ve bunların yıkanması bir programa bağlanacak, cezaevi idaresi yatanlara her türlü hijyenik bakım imkanı sağlayacak, Cezaevi İdaresi bir sağlık programını hazırlayacak ve bu programda cezaevi doktoru cezaevine gelenleri muayene edecek, günlük vizite mümkün olacak, acil sağlık ihtiyaçlarına cevap verecek, prosedürler belirlenecek, ilaç verme prosedürleri anlatılacak, dişçi servisleri olacak, cezaevi idaresi yatanların kültür fizik yapabilmeleri için yer imkanı sağlayacak ve araç gereç temin edecek. “Dayak atma” bir cezalandırma metodu olarak asla kullanılmayacak.

Dışarı giden posta sansür edilmeyecek. Cezaevi idaresi mahkum ve tutukluların dışarıdan gelen postasını kontrol edebilecek, ancak asla okumayacak. Avukattan ve mahkemeden gelen posta açılmadan ilgili kişilere (yatanlara) verilecek.

Yoksullara haftada 5 defa olmak üzere mektup yazmak üzere kağıt, zarf temin edilecek, tutukluların istedikleri kadar telefon imkanı sağlanacak ve bu telefonlar dinlenmeyecek. Avukat görüş yerleri özel görüşme yapabilecek şekilde düzenlenmelidir. Cezaevi idaresi yatanlara kütüphane imkanı sağlamak ve yatanların okumak istedikleri kitaplara pornografi hariç sansür uygulanamaz. Cezaevi idaresi, disiplini temin edecek prosedürler koymalı ve ışiksiz, tuvaletsiz, izolasyon (tecrit) hücrelerinin kullanılması yasaklanacaktır.

Tecrit etmek ancak saldırgan mahkum ve tutuklular sakinleşinceye kadar kullanılacak bir metottur ve uygulanması için gerekli bir odanın şartlarının normal olması gerekir (ışık, sıcaklık ve hava sirkülasyonu gibi). Şayet saldırgan kişinin durumu kontrol altına alınmıyorsa, derhal doktora çıkarıp başka bir hastaneye gönderilip tedavi edilmelidir. Cezaevinde disiplin kurallarını ve bunların ce-

zaları önceden kişilere bildirilmelidir. Cezaevinde disiplin yalnız görevliler tarafından sağlanmalı, mahkumlar diğerlerini disiplin edemezler. Disiplin cezaları imtiyazların kısıtlanmasından öteye gidemez. Yatan kişilerin şikayetlerini ilgili mercilere ulaştırabilmeleri için bir mekanizma oluşturulmalıdır. Cezaevinin ısı ve soğukluğu mevsime göre; standartlar doğrultusunda düzenlenmeli (yazın 30 dereceden yukarı, kışın 20 dereceden aşağı değil). Kafi miktarda sıcak ve soğuk su metin edilmelidir. Banyo imkanları ve sağlıklı su imkanı sağlanmalıdır. Cezaevi badana edilip, hücreler tamir edilip, yaşanacak hale getirilmelidir.

Mahkeme, Cezaevinin idaresini ele aldı ve bunu uzman müşavire devretti. Uzman müşavirden, yukarıda önerilen tedbirlerin muayyen süreler içinde alınıp, iyileştirmelerin bu süreç içinde yapılmasını istedi. Mahkeme adına takip eden uzman müşavir aralıklı olarak mahkemeye rapor yazıp, bu önerilerin zamanında yerine getirilip getirilmediğini mahkemeye bildiriyordu. Çoğu zaman Bölge İdaresi, parasızlık ve beceri olmamasından ötürü tayin edilen zamanda mahkemenin emrine uyamıyordu. O zaman hakim günde 2000 dolar para cezasına hükmedip, sürecin kısaltılmasına etken oluyordu.

Mahkeme kararında da belirtildiği gibi, bu cezaevinin, sorunlarının çoğunluğu alt yapısının çok eski olması ve çağdaş standartlara uydurulmasındaki güçlüklerdi. Bazı sorunlu maddeler bu bina da gerçekleştirilemiyordu. Yer olarak binanın eksiklikleri çoktu. 150 yıllık bina olarak da çok eski ve köhne idi. 150 yıl önceki infaz felsefesini zamanımıza taşıyan bu bina artık çağdaş infaz fonksiyonlarının icrasına müsait değildi. Kalın duvarların ışısız hücreleri hiçbir program gerçekleştirilmesine imkan vermeyen bu antik bina aynı zamanda Teledo şehrinin göbeğinde, çok iyi bir mevkide yer işgal ediyor ve civarını da rahatsız ediyordu. Mahkemenin öngördüğü bina değişikliklerinin yapılması ile, yeniden 350 kişilik bir cezaevi yapımının fizibilitesi üzerinde çalışan Bölge idarecileri yeni bina yapılmasını daha ekonomik buldular. Zira antik bina, onarıma da müsait değildi. Ona yatırılan paralar, binanın fonksiyonlarını çağdaş olarak icra etmesine müsait olmayacaktı.

Neticede Bölge İdarecileri çok büyük bir yatırımla, eski Cezaevi'nin yerini alacak 350 kişilik bir bina yapmak zorunda kaldı. Bu ancak 1980 yılında mümkün oldu. 1971'den beri bu cezaevi mahkeme tarafından idare ediliyordu ve bu 1995 yılına kadar sürdü.

1981 yılında Eyalet adına bu cezaevinin standartlara uygun denetlenmesine başlandı. İlk denetlemeyi ben yaptım.

Benim ceza evlerimden birisi idi. Eyalet denetlemesi, mahkemenin denetlemesi birbirinden farklı olarak 10 yıl devam etti. Yalnız mahkeme 1991'de, mahkeme adına denetleme yapan uzman müşavirin görevine son verip, bölgeyi büyük bir mali külfetten arındırdı. Ondan itibaren mahkeme, benim yazdığım raporlara göre idareciyi denetlemeyi devam ettirdi.

Yepyeni ve modern bir binada, yepyeni sınıflandırma programıyla birlikte fevkalade çağdaş bir cezaevi idaresi kuruldu. Ancak, yine de mahkemenin onaylayacağı birçok yeniliklerin cezaevine adaptasyonu devam ediyordu. Aylık toplantılarımızı bazen mahkemenin önünde yapıp, kararı veren hakime bizzat sözlü bilgi veriyorduk. Hakim kararının uygulanmasını çok ciddiye alıyordu. Şerif de bütün bu gelişmelerden memnuniyet duyuyordu. Zira, mahkeme emri ile Bölge İdaresi iyileştirme harcamaları için Şerifin bütçesine gereken meblağı aktarıyordu. Mahkeme kararı olmazsa bölge amirleri Şerifin bütçesini istedikleri gibi kısıyorlardı. Bu suretle benim işim de kolaylaşıyordu; benim raporlarımdaki önerilerime ki, bunlar zaman zaman mahkeme kararındaki önerilerle de çakışıyordu, ancak, bölge devleti uyum sağlamakta direnmiyordu.

Bu şekilde 1995 yılında bu cezaevi idaresi hem mahkemenin kararlarına uyarak hem de benim raporları göze alarak yaptığı iyileştirmelerle Ohio eyaletinin en ileri bölge cezaevi unvanını kazandı. İdarecileri hep profesyonel kişilerdi ve bu neticeden hem gurur duyuyorlar, hem de kendilerine pay çıkarıyorlardı.

2. Mart 1981'de, ABD Supreme Court'u, Ohio Eyaleti'nin o zamanki valisinin (James Rhodes) aleyhine, eyalet cezaevi mahkumlarının açtığı ve alt mahkemede kazandıkları davayı reddederek tarihi kararını verdi.

“Aynı hücrede iki kişinin kalması anayasanın 8’inci maddesinde öngörülen “cruel&unusual” insana “eza cefa” veren, utandırıcı ceza yasağına aykırı değildir.

Davanın alt mahkemede kazanılmasında etken olan faktörler şöyle sıralanabilir :

- 1- İki kişi aynı hücrede uzun zaman kalıyorlar (ceza çekenler)
- 2- Cezaevi yapılırkenki kapasitesinin % 33’ünden daha fazla mahkum barındırıyor. Yani, kalabalık.
- 3- Uzmanların tavsiyesine göre kişi başına 13 m²’lik yeri paylaşıyorlar.
- 4- İki mahkum günün büyük bir kısmını, bu hücrede geçiriyorlar
- 5- İki kişilik hücre tatbikatı, geçici bir tatbikat değildi.

Alt mahkemeden çıkan karar, birinci temyizde yine mahkumlar lehine neticelendi ve bu mahkemede iki kişinin aynı hücrede kalmasını Anayasa’nın 8’inci maddelerine aykırı buldu.

Eyalet bu defa kararı, Supreme Court’ta temyiz etti ve bu noktada Supreme Court, mahkumların yaşam şartlarının Ohio eyaleti cezaevindeki yaşam şartlarının Anayasa’ya aykırı olmadığını karara bağlayarak, iki kişilik hücre tatbikatına müsaade etti.

Ancak bu kararın gerekçesinden anladığımız gibi iki kişilik hücre tatbikatı ancak ve ancak bu cezaevindeki şartlarda uygun görülebilirdi. Diğer bir cezaevinde hücrelerin dışındaki şartlar aynı değilse bu tatbikat anayasaya aykırı olabilirdi. Şöyle ki :

1- Bahse konu Cezaevi, 1971’de inşa edilmiş modern, 1600 kişilik, Maximum Security olmasına rağmen, içinde jimnastik salonu, okulu, iş atölyeleri, gündüz toplu halde bulunabilecekleri yerleri (dayroom), 2 tane kilisesi, tam teşekküllü hastanesi, berber dükkanı, kütüphanesi, dışarıda havalandırması, açık görüş yerleri ve bahçeleri olan, “Campus Type” (Kampüs tipi) cezaevleri diye adlandırılan ard arda sıralanmış binalardan meydana gelmişti. (Binaları ben de ziyaret ettim. Çok modern bakımlı idiler.)

2- 1975'ten itibaren hücreye iki kişi konulması gerekli oldu. Her hücre 13 m² olup, içinde rahat iki ranzası, kitaplığı, sıcak ve soğuk suyu vardı. Isıtması soğutması ve hava sirkülasyonu fevkalade olup, hücrenin geniş camından gün ışığı da geliyordu. Hücrede radyo, raf vs. vardı. Hücrelerin ön tarafı demir parmaklı idi. Böylece içinde yatanlar görünebiliyorlardı.

3- Toplu yaşam yerleri saat 06.30'dan 21.30'a kadar mahkumlara açıktı. Bu oda aynen, kişilerin evinde olduğu gibi mahkumlara imkan sağlıyor ve onlar da evde bulunan kişiler gibi, televizyon seyredip, kitap okuyup, arkadaşları ile sohbet edebiliyorlardı. Odalarına girip çıkmaları saat başında 10 dakika mümkün oluyordu.

4- Mahkumlar, buralardan bütün gün toplum yaşama alanından başka yerlere, ya okula gidiyorlar, ya da atölyelerde çalışıyorlar. Veya kütüphaneye gidiyorlar, yemekhane başka binalarda olduğu için oralara gidiyorlar, ziyaretçileri geliyor, onlarla meşgul oluyorlar. Özetle bu cezaevinde mahkumlar, hücreye yalnız uymak için giriyorlardı.

Yemek kaliteli ve doyurucu ve sağlık şartlarına göre hazırlanıyordu.

5- Cezaevinin iki kişilik hücre tatbikatının yarattığı nüfus yoğunluğu sağlık hizmetlerini kısıtlamıyordu.

6- Personel ve mahkum oranı ideal olmakta devam ediyordu.

7- Cezaevinde tehlike, mahkumların birbirlerine zarar vermesi olaylarında artış yoktu.

Supreme Court kararında; yukarıda adı geçen şartlarda çekilen cezanın **"8'inci maddeye aykırı olmadığını"** belirtti. Kararda bunun da gerekçesi, Yüce mahkemenin en değerli hakimlerinden olan Justice Powell tarafından şöyle açıklandı :

"Devletin suç işleyen kişileri cezalandırma hakkı, Anayasa'nın 8'inci maddesi ile sınırlıdır. Bunu daha önceki kararlarında mahkemeler kabul etmişlerdir. Cezalandırmanın standartlarını vazedenden 8'inci madde, yalnız 3 sözcükten ibarettir : Cezalandırma, za-

limce, acımasız, dayanılmaz bir biçimde, gaddarca çektirilmez. Bundan önceki kararlarımızda, barbarca koşullar altında ceza çektirilemeyeceğini ve bunun Anayasa'nın 8'inci maddesine aykırı olduğunu içtihadı bağlamıştık. Bunun dışında diğer bazı kararlarımızda, 8'inci maddenin cezalandırma standartlarını, sadece barbarca şartlar altında değil de, lüzumsuz yere eza cefa veren, hiçbir cezai amacı ve anlamı olmayan biçimde ceza çektirilmesine de uyguladık. Mahkeme olarak 8'inci maddenin cezalandırma şartlarını liberal ve dinamik bir şekilde toplumun zamanla tekamül eden, çağdaş ceza ve infaz anlayışına uygun olarak, değerlendirip, değişik dava şartlarına göre 8'inci maddeyi uyguladık.

Bu çerçevede, önceden verilen kararlarımıza binaen şayet, bir cezaevinin şartları zamana uygun olarak tekamül etmiş infaz anlayışına uygun bir biçimde ceza çektirilmesine imkan veriyorsa, o zaman Anayasa'nın 8'inci maddesine aykırılık yok demektir. Ne zaman ki şartlar, mahkumların sebepsiz yere eziyet çekmesine yol açarsa, ya da şartların kötülüğü insanların en basit elzem yaşam gereklerini temin edemiyorsa, o zaman 8'inci madde standartları ihlal ediliyor demektir.

Bütün bu nedenledir ki, Ohio'nun Maximum Security cezaevindeki şartlarını Anayasa'nın 8'inci maddesine aykırı bulmuyoruz."

Yukarıda adları geçen ve bunun gibi daha birçok sivil hakların korunması davaları Ohio'da ceza ve tutukevlerinin 1970'li yıllara gelinceye kadar ne kadar kötü ve acıklı durumda olduğuna delalet ediyordu. Bu ceza ve tutukevleri, aleyhine açılan davalar, 88 bölge cezaevinin 3/4'ünü kapsıyordu; Eyalet cezaevleri aleyhine ise, mahkumlar tarafından 350 tane dava açılmış bulunuyordu.

Bu arada yapılan bazı araştırmalarla da Ohio'daki Bölge Tutukevi ve Cezaevlerinin durumlarının çağdaş olmayan, keyfi şartlarının Anayasa ve Kanun hükümlerine aykırı olduğu tespit edildi. Bütün bunlardan ortaya çıkan bir hakikat vardı, o da Ohio eyaletinde Cezaevi ve tutukevlerinin idaresinde uygulanması gerekli çağdaş, belirli ölçüler yoktu. Bir başka deyimle, federal mahkemelerin kararlarına ayak uydurabilmek için gerekli "know-how" ve "finansman" a sahip olmayan bölge şerifleri ve bölge idarecileri,

cezaevlerinin modernleştirilmesi için gerekli standart ölçülerine ihtiyaçları olduğunu kabullendiler.

Aynı gruplar, Ohio Eyalet Meclisi'nde lobi yaparak, kanun çıkarılıp, bütün cezaevlerini kapsayan standartların tespit edilerek ortaya çıkarılması için eyaletin, bir cezaevleri denetleme bürosu kurmasına ön ayak oldular.

Büronun denetleme kapsamına giren bölge tutuk ve cezaevleri ve şehirlerdeki nezarethanelerin, bu standartlara göre verilmesi gereken servislerinin kalite kontrolü, böylece, benim de üye olduğum 5 kişilik bir grup tarafından yapılmaya başlandı. Büro Mayıs 1976'da kuruldu. Şeriflerden polis şeflerinden ve vali ve hakimlerden teşekkül ettirilmiş 25 kişilik bir danışma komisyonu da büronun yanı sıra hemen göreve başlayıp periyodik toplantılarla büronun yaptığı işleri süzgecinden geçirmeğe başladı. Büronun, standartları hazırlaması ve Danışma Komisyonu'nun bunları onaylaması ve Ohio'nun çeşitli ve ilgili bölge ve şehirlerindeki şerif ve polis dairelerinin toplu olarak bu standartlara reaksiyonlarının tespit edilip, raporlar hazırlanması ve bu standartların yürürlüğe girmesi tam iki yıl sürdü.

Yerel mülki idarelere ve bölge idarelerine etken olacak ve onlar tarafından finansman gerektirecek, onların yerel infaz sistemini etkileyecek bu standartlar, yine onların katılımı ile en son şekline getirildi. Böylece, yerel idarecilerin, standartlara olan tepkileri minimum düzeye çekildi. Bu nedenle şurası hemen belirtilmelidir ki, sosyal reformlar katılımcı bir planlama ile kamusallaştırılmazsa, uygulama ve muvaffak olma şartları son derece azdı. Bunun örnekleri Türkiye'de devamlı yaşanmaktadır.

1978 yılında 204 tane standart geliştirilip, yürürlüğe kondu. 1980 yılında ilk revizyon yapıldı ve standartlar gözden geçirilip, yenileri, bu defa 264 tane olmak üzere yayınlandı. Bunu takiben de, 4 uzman müşavir, "inspector" adı altında Ohio'nun 440 tane irili ufaklı tutuk ve cezaevlerini bu standartlara göre, yılda bir defa ziyaret edip, cezaevinin prosedürlerinin ve günlük operasyonların bu standartlar çerçevesinde ölçülüp neticelerinin bir rapor halinde tespiti tatbikatına geçtiler. Bu uygulamaların neticesi olarak da

bana, Kuzey Ohio'da tam 180 adet tutuk ve cezaevi düştü. Geceli, gündüzlü, bir diyardan öbürüne seyahat ederek 20 yıl bu infaz kuruluşlarını denetledim. 80 tanesi bu dönemde yeniden yapılandı, onların planlanmasında çalıştım. 17 tanesi 150 senelik cezaevi binaları idi. Hepsi 1985 yılından itibaren yenilendi. Bütün kurumlarda cezaevlerine uygun sağlık programı geliştirilmesinde teknik yardım verdim. Zira bütün davalarda cezaevlerinde sağlık imkanları dava konusu oluyordu.

Cezaevlerinde yaşamı tehdit eden hiçbir unsur kalmayacak şekilde, gerekli prosedür ve fiziki şartların değişmesine bizzat yardımcı oldum. Diğerleri de aşağı yukarı aynı şeyleri yapıyorlardı. Görevimiz, yerel idareleri ürkütmeden onlara yol gösterici olmak ve teknik bilgi yardımı ile onların standartlarına uyum sağlamalarını temin edip, operasyonlarını çağdaş, anayasal ve kanuni hale getirmektir. Zor kullanmıyorduk. Ancak, benim bölgemde bir kurumu kapatmak zorunlu oldu, onun öyküsü daha önce anlatıldı.

Ohio'da, cezaevlerinin çağdaşlığa emin adımlarla ilerlemesindeki tarihi süreçte yer almak, bu reformları bizzat yaşamak, o tarihlerden itibaren Türkiye için ileriye dönük planlarımın gelişmesine neden oldu. Bu süreçte, bütün bu bilgilerin Türkiye'ye ulaşması gerektiğine inanarak, tecrübelerime çok değer veriyordum. Tam 25 yılın sonunda Ohio'nun 449 tutuk ve cezaevi (mahalli) ve sayıları 1990'lı yıllarda 35'i bulan Eyalet cezaevleri, infaz işletmeciliğinin ve alt yapı gereklerinin zirvesine çıktı ve artık görevimiz teknik bilgi aktarmaktan ibaret oldu.

ABD'ye geldiğim 1968 yılında başlamış olan Sivil Haklar Devrimi'nin cezaevlerine yansımaya gelinceye kadar, ABD'nin kurulmasından önce ve daha sonralarına rastlayan infaz dönemi, deneme ve yanılma metoduna dayanan birçok iyi niyetli kişilerin, reformistlerin reform girişimleri ile bezenmiş bir süreçtir. Ancak bu dönemde, kişisel hakların korunması için vazedilen Amerikan Anayasası'nın etkenliği cezaevlerinin duvarlarından içeri girmemiştir.

1960'lı 1970'li yıllarda Amerika'da geri dönülmesi mümkün olmayan bir Ceza ve İnfaz Hukuku devrimi başladı. Bunu devrim olarak nitelemek gerekir, çünkü baş döndürücü süratle başlayan,

cezaevleri idarelerine karşı açılan davalarla, bu hukuk reformu çok süratle geliyordu.

Neden o zaman böyle bir devrim gerekliydi? Çünkü, Amerika gibi hukuk devleti olan bir ülkede, mahkumlar hem demir parmaklıkların arkasında isyanlar çıkararak, hem de dava açarak idarelere karşı adeta savaş başlatmışlardı. Bunun bir tek nedeni vardı : Amerika, hukuk devleti olmasına rağmen, hukuk devleti kavramı henüz cezaevlerine girmemişti. Mahkumlar, eyalet devletlerini, hukuk devleti prensiplerine uymaya zorluyorlardı. Mahkumlar her iki cephede isyanlarla ve hukuk savaşı vererek eyalet devletlerinin cezaevleri şartlarının insan hakları ve anayasal haklara uygun bir şekilde düzeltilmesini ve aynı zamanda hukuk prensiplerine uyumsuzluktan kaynaklanan zarar ve ziyanların tazminini istiyorlardı.

Bu devrim niteliğinden sürecin başlaması da 1950 cezaevleri isyanlarıdır. O zamana kadar idareciler, toplumu bu suçlulardan korudukları zehabı içerisinde ve aynı zamanda intikamcı bir sisteme hizmet ettikleri gerekçesiyle hapsedilenlerin hiçbir politik, sosyal ve hukuki haklarını gözetmeksizin, onları **“devletin esiri”** olarak bildikleri gibi idare ediyorlardı. **“Devletin esiri”** sözcüğü benim sözcüğüm değildir. Federal mahkemenin kararından alınmıştır. Virginia’da Ruffin v. Commonwealth davasında 1871 yılında, mahkumlar şartların değiştirilmesi için dava açtıkları zaman, mahkeme davayı reddederken, bu sözcüğü kullanıyor : **“Mahkumlar sivil ölüdür”** diyor ve hatta Latince **“Mahkumlar”** **“civiliter mortuus”** hüviyetindedir, hiçbir hakları yoktur ve hatta ve hatta malları cezaevinde bulundukları sürece yakınlarına intikal eder.”

Amerikan infaz tarihinde 1950’li yıllara gelinceye kadar geçen tarihi süreç 150 yıllık bir dilimi kapsar.

Bu süreç, bugün çağdaş infaz literatüründe **“karanlık infaz dönemi”** olarak tanınırsa da, bir dizi reformlar bu süreçte geliştirilip, uygulamaya konmuştur. Örneğin : Bedeni işkence ve ölüm cezalarının yanında ve daha sonraları bunların yerini alan **“hürriyeti bağlayıcılık”** cezası, ile başlayan bu reformların getirilme-

sinde Quakerler çok etken olmuşlardır. Pennysilvania Eyaleti'nin kurucusu olan Quaker'ler, İngiltere'de düşünce ve görüşleri dolayısıyla, ağır cezalara uğramış, dini bir mezhebin üyeleri idiler.

Bu kişilerin arasından çıkan reformistlerin kendilerine mahsus bir infaz doktrini benimsedikleri müşahade ediliyor. Zamanımızda çağdaşlığını yitirmiş ve fakat kendi zamanında geçerli olduğu zannedilen bu felsefeye göre :

“Hapsedilme cezası sürecinde mahkumlar birbirlerinden tecrit edilerek, birbirlerini kötü yolda etkileyemeyecekler ve aynı zamanda, tamamen tecrit yolu ile, dış dünyadan ve diğer insanlardan arındırılarak cezalarını çekecekler ve bu yolla “nedamet” getirip ıslah olacaklardır. Buna “Separate” (ayırımci) sistem diyoruz. yani toplu yaşamı asla kabullenmeyen, “congregate” (birleştirici) sisteminin tam tersi bir sistem.

Quakerler, yukarıda sözü geçen bu infaz teorilerini, uygulamaya geçirmek için, çok özel bir cezaevi yaptırmak doğrultusunda 30 yıl çaba verdiler. Dünyanın ilk cezaevleri iyileştirme Vakfı'nı da quakerler kurdu. Bugün hala çalışan bu vakfın üyeleri zamanlarının en ileri aydın, düşünür ve politikacıları idi. ABD'nin Özgürlük Antlaşması'na imza atmış kişiler arasında yer alan Benjamin Franklin Benjamin Rush gibi kişiler, Pennysilvania eyaletinin kongresini lobby ederek, bu vakfın bir cezaevi yaptırması için kanun çıkarttılar. Bu güçlü vakfın gayretleri ile seçilen bir mimar, dünyanın en meşhur mimarı, Philedelphia'da dünyanın en modern ilk cezaevini dizayn etti ve inşaatının tamamlanmasını sağladı. Cezaevi bitince dünyanın 4 bir yanından bunu görmeye gelenler arasında Charles Dickens da vardı. O, bu cezaevinin felsefesinin insanlar üzerindeki etkisinin **“ölümcül”** olacağını yazdı. **“Burada yatanların çektiği manevi işkence, bedeni işkence olsa bu kadar tahribat yapmazdı”** diye yazarken, burdaki mahkumların sessizlik ve hücreden çıkarmadan çalışma esasına dayanan ayırımci sistemin, quakerler tarafından görülemeyen neticelerine işaret ediyordu. Quakerlerin iyi niyetle, mahkumların ıslahı için, onların manevi benliğini kontrol altına alma gibi bir felsefeye dayanan bu tatbikatları, 2 senede akıl hastalıklarına ve ölümlere yol

açan bir deneme ve yanılma oldu. İki sene sonra hücre kapıları açıldı. Toplu çalışma imkanları sağlandı.

Ancak ne yazık ki, bu cezaevi ABD ve Avrupa ve Asya kıtasında Çin'den tutun, Japonya'da dahil olmak üzere, ilk etapta 350 ayrı cezaevi olarak tatbikat gördü. - O zaman nasıl oldu ise, Türkiye'ye gelmedi. Ancak, 1991 yılında çok kötü bir uygulaması, Eskişehir Cezaevi'nin onarımı ile tatbikata geçirilmeye çalışıldı. Ancak zamanın bakanı tarafından durduruldu.

Benzeri tatbikat, 1992'de yine aynı bakanın döneminde yeni Türkiye Cezaevi tipi adı altında denenmek üzere, inşaata başlandı. Bir başka benzeri ise 1999'da denemeye alınmış ve halen devam etmektedir.

Neden Eastern Penn, ayrımcı sistem iflas etti. Çünkü quakerismin infaz doktrininde hapsetmenin amacına ulaşan bir ceza olması için mahkumlar yalnız kalıp, nedamet getirmek suretiyle birbirlerini kötü etkilemeyecek şekilde, birbirlerinden tecrit edilerek yaşamaları gerekiyordu.

Buna göre öngürülen mimari tasarım da, dünyada ilk defa insanın ruhi benliğini kontrol altına almak isteyen bir bina olarak denemeye kondu.

Zamanında en pahalı bina olarak değerlendirilen, Presidentler (başkanlar), bahçedeki tuvaletlerini kullanırken, hücrelerin içinde, tuvaleti olan bu demir çelik ve çimento yığını cezaevi, ruhi ve fiziki işkence evi haline geldi ve hücre kapılarını 2 yılda açıldı.

Bu tarihsel süreç de, zamanla, yukarıda adı geçen mimari tasarım, hastalık gibi bütün Amerika'ya ve dünyaya yayıldıktan sonra, yeni çağdaş infaz teorilerinin gelişmesine paralel olarak yeni, insanı bir çevre yaratmağa elverişli mimari tasarımlar gelişti. Bütün bu gelişmelerin olduğu ABD infaz sürecini takip etmekle, aynı yoldan tekrar geçmemiş olunur. Aksi halde bu yol çağdaş olmayan çok dolambaçlı bir yol olur.

Zaten günümüzde artık infaz sistemleri idarecileri, bu konuda düşünürler, penalogistler modern çağın etkinliği ile değişen görüş-

leri doğrultusunda, suçluların hapsedilmesi sürecinde, yaşam çevrelerinin insan onuruna yakışır biçimde olmasını isteyerek böylelikle, kişisel haklara saygı gösterilen bir infaz rejimini savunur hale gelmişlerdir. Bugün hiçbir ülke insan haklarının korunmasına dönük olmayan bir infaz rejimi güdemez ve bazı ülkeler mevcut cezaevleri ile bu hakları koruyamazlar. 21'inci yüzyılın vatandaşlarının kişisel ve anayasal haklarını korumanın temel prensiplerine saygı göstermek demek, serbest toplumda yaşayanların da haklarına saygı gösterilmesi demektir. "**Kötü insanların**" haklarını korumakla, onlara belki de layık olmadıkları muameleyi yapmakla, "**iyi insanlar**" dan teşekkür eden toplumun haysiyeti korunmuş olur.

Amerika'da infaz reformlarının gelişmesinde en önemli faktör yargının müdahalesi olmuştur. 1950-1960 yıllarında başlayan yargı yolu ile infaz reformları son 30 yılda doruk noktasına ulaşmıştır ve bu 30 yılda çok önemli bir cezaevleri hukuk içtihatlarının toplanmış olduğunu gözlüyoruz. "Cezaevleri Hukuku" da diyebileceğimiz, bu hukuk sisteminde "**içeridekiler**" le, "**dışarıdakiler**" gibi Anayasa'nın garanti ettiği haklara sahip, hukuk öznesidirler. Başka bir deyimle, kişiler ceza evinin kapısından girince, şahsi eşyalarını teslim ettiği gibi, Anayasal haklarını da teslim edip, "Cezaevleri haklarını" devralmazlar ilkesi, bu hukuk sisteminin temelini teşkil etmektedir. Benim yüksek lisans çalışmam bu hukuk sahasında olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi ilk cezaevi davası federal mahkemede açıldığı zamanki (1871) bu Amerika'da esaretin kalkmasından sonraki bir dönemdir. Mahkeme davayı reddederek mahkumların, hiçbir anayasal hakkı olmayan "sivil ölü" kişiler olmasını gerekçe olarak göstermişti.

Bunu takiben, geçen yüzyılda Amerikan Federal Mahkemeleri suskun kalmışlardır. Ancak, 1950'li yılların cezaevi isyanları cezaevlerinin durumunu kamunun dikkatine getirdi. O dönemde mahkeme bu tip davaları kabul etmeye başladı,

1950'li yıllarda ilk açılan davalar, suçluların politik ve sosyal haklarıyla ilgili değil de, yaşadıkları şartların çok kötü olduğu için

bunların düzeltilmesiyle ilgili davalardı. O senelerin içtihatları, mevcut infaz sistemlerini, cezaevlerini kökünden yıkip, çatısını ateşe verecek mahiyette değildi. O zamanın Amerika'sında sivil hareketler zaten başlamış, birçok hak arayan insan sokaklara dökülmüş, her türlü azınlık hak arıyordu. Biz bunlara **"sivil haklar dönemi"** diyoruz. işte bu dönemde mahkemeler, bu faktörlerin etkisiyle cezaevlerinde bulunan mahkum ve tutukluların haklarına start verdiler. **"Sivil ölüm"** halinde olan mahkum, 1871 içtihadında böyle anılan mahkum, mahkemenin geçirdiği 30 yıllık çok önemli bu aşama sürecinden sonra, anayasal hakları olan bir hukuk öznesi olarak 60'lı yıllarda tekrar hayata geldi.

1944 ilk içtihatla Cuffin v. Weingarth davasında, mahkumların anayasal hakları olduğu, fakat bu hakların kanunla kısıtlanabileceği söylendi. O zamana kadar geçen sürece, biz Amerika'da Federal Mahkeme'nin **"Hands off"** dönemi diyoruz. Yani, mahkeme **"ellerini mahkumlardan çekmiş olduğu"** dönem diyoruz.

İlk etapta cezaevleri içtihatları, Federal Mahkeme'nin cezaevlerinin işlerine karışmaya hakkı olup olmadığı konusunu çözdü. Cezaevi idaresinin **"Sen bizim işimize karışma, sen yargısın, biz yürütmeyiz, kuvvetler ayrılığı vardır"** dediği zaman, meşhur Cruz Butto davasıyla, mahkeme bir ultimatöm yayınladı :

"Federal Mahkeme idarenin yerini alıp da içeridekileri idare etmek istemiyor, o bizim görevimiz tabii ki değil fakat mahkeme, hem içeridekilerin hem dışarıdakilerin anayasal haklarını müdafaa etmek konumundadır" Mahkeme, 60'lı yıllardan itibaren, cezaevi davalarını da kendisine görev tanımakta güçlük çekmedi. Ancak çok temkinli ve konservatif olarak hareket ederek, dava konusu olan mahkum haklarının neler olduğunu sistematik bir şekilde açıklamadı; her davada mahkumların haklarının salt listesi çıkmadı. Mahkeme karardan karara değişen bir biçimde ve hangi hakların, hangi şartlar altında mahkumlara ait olması gerektiğinin anayasallığı konusunu tartışarak karara bağladı. Bu şekilde Yüce Mahkeme, yargının yolunu açtı. Zaten Anayasa'nın 14'üncü maddesinde, Amerika'da yargıya müracaat hakkı vardır. Bu hakkın mahkumlar tarafından kullanılmasının yolu bu şekilde açıldı ve mahkumlar çığ gibi davalar açmaya başladılar.

İdare derhal tepki gösterdi. “Dava dilekçeleri” nin önce idareye verilip, idare tarafından tetkik edilip, ondan sonra mahkemeye sevkini öngördüler. Fakat mahkeme buna da karşı çıktı; Ex Part Hull davasında Yüce Mahkeme, Amerika’nın en yüksek mahkemesi Supreme Court, İdarenin böyle tasarruflarının mesnedi olan tüzük ve yönetmeliklerin iptaline karar verdi. Bu suretle mahkumlar, cezaevlerinde sansüre tabi olmadan dava dilekçelerini mahkemeye gönderebildikleri gibi “jail house lawyer” yani cezaevinde biraz tecrübeli okumuş - yazmış mahkumların da yardımlarıyla dava açmaya başladılar.

Bir de Amerika’da Federal Mahkeme’ye göre ihdas edilen, 42 sayılı Kanunun 1983 fıkrası vardır : **“Anayasal hakları, idari tasarrufla zarara uğramış, ihlal edilmiş kişilerin, o kamu idaresi ve mesul şahıslarla, fiili işleyen veya yapılması gerekeni yapmayan görevliler aleyhine tazminat ve yaptırım davası açabileceklerine dair”** amir hükmüdür. Bu fıkranın da mahkumların dava açmak için kullanılabileceği Monreou v. Pape davasıyla bağlandı.

Burada anlatılmaya çalışılan husus, Amerika’da, cezaevlerinde insan haklarının ihlaline engel olmak için, mahkumlara yargı yolunun nasıl açıldığı konusudur.

Bu sayfayı takip eden sayfada, bu davalar sonucu toplanan içti-hatlarda belirlenen hukuk çerçevesinde mahkum ve tutukluların haklarının anayasanın hangi maddelerine göre düzenlendiği şema olarak gösterilmiştir. Bu haklar silsilesi yukarıda adı geçen yargı mezanizmasının harekete geçmesi sonunda gelişen hukuk reformundan kaynaklanmıştır.

/ Bu davaların görülmesinde, yargının dayandığı hukuki prensibe, “Balancing test” diyoruz. Buna dayanarak mahkeme, mahkumların anayasal haklarının kullanılması ve idarenin cezaevinin emniyet, güvenlik ve sağlıklı idare edilebilmesi görevini göz önünde bulundurarak, bu iki önemli hususun dengede tutulmasını öngörmüştür. Şöyle ki, bazı ahvalde mahkum haklarının kullanılmasının ölçüsü daraltılarak idarenin, cezaevi güvenliğini sağlamak için alternatif prosedürler getirilmesi uygun görülmüştür. Ancak bu al-

ternatif prosedürlerin tutuklu ve mahkum haklarına en “**dar kısıtlama**” yı getirmesine dair hukuk prensibi içeren birçok içtihatlar vardır. Örneğin, Müslüman mahkumların günde 5 defa namaz kılmak için, iş atölyelerini terk edip, içeri girip, namaz kılmalarına engel olan yönetmeliğin iptali için açılan davada mahkuma, bu yönetmeliğin Müslümanların dini haklarını kullanmaya engel teşkil etmediğine, karar verirken “**balancing test**” ve en az **kısıtlama** getirilmesi hukuki prensibini esas olarak aldı. Zira cezaevinde güvenlik nedeni ile mahkumların işlerini bırakıp içeriye girip; namaz kılmalarının güçlük çıkaracağını, mahkumların hepsinin birden gözetlenmesi gerektiği, bunun içinde gerekli personel olmadığı ve olmasının da maddi olanağının, bütçede bulunmadığı gerekçesiyle, iş sürecinde mahkumların namaz kılmalarının onların haklarını en az bir şekilde kısıtladığı için tolere (müsamaha) edilebileceğine karar verildi. Öte yanda cezaevi, idarenin, Müslümanlık dinini kabul ettiğini ve bu dinin vecibelerinin yerine getirilmesinde, hassasiyet gösterdiğinin tespit edilmesi dolayısıyla gerekenin yapıldığına ve dolayısıyla yönetmeliğin iptal edilmemesine karar verdi.

Amerika’da yukarıda belirtilen, yargı yolu ile iyileştirilme, asrın son 30 yılında gerçekleşmiş ve çok etken olmuşsa da infazın reform ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu konuda ilerlemeler kaydedilmesi 1870 yıllarına kadar uzanır. Bu gelişmeler, o tarihlerde kurulan bir profesyonel organizasyonun gayretleri ile başlamıştır. Bugün üye sayısı 20.000’i aşkın olan bu organizasyonun adı, American Correction Association’dur (ACA). Dünya çapında tanınan ACA’nın üyeleri özel ve devlet kademesinde çalışan infaz görevlileri ve uzmanlardan teşekkül etmiş olup, Kanada’dan ve Avrupa’nın 14 ülkesinden üyeleri vardır. Bu kuruluş yabancı üyelerinin de katıldığı birçok komisyonlarla çok ciddi çalışmalar yaparak, tam 125 senedir ABD infaz politikasına ekten olup, bu konuda getirilen bütün yeniliklerin liderliğini yapmıştır.

Bu infaz profesyonelleri organizasyonunun en önemli başarılarından bir tanesi Cezaevi işletmeciliğinde gözetilmesi gerekli standart kuralları derleyip yazmak olmuştur. ACA Minimum Standart kurallar diye bilinen bu standartlar cezaevlerinde yaşam şartları-

nı cezaevi fiziki koşullarının neler olması gerektiği sağlık ve yemek konuları, haberleşme, ziyaret, personel gerekleri, personel eğitimi vs. gibi bütün konularda Cezaevi İşletmeciliğinin uyması gereken kısa, emredici nitelikte yazılmış, hukuki gerekçeli kurallardır. 1870 yılında kurulan ACA, ilk kongresinde yayınladığı “İnfaz Felsefesi” ni bu standartlarla hayata geçirdi ve zamanın ötesinde olan bu infaz prensipleri bugünkü ACA Cezaevi Standart Kurallarının temelini teşkil etmektedir.

Daha sonra ACA, kendi bünyesinde topladığı Ceza ve Tutukevleri kurumlarının bu standartlara göre denetlenip, değerlendirilip, akredite edilmesi programını gerçekleştirdi. Bunu bir yan kuruluş ile tatbikata koydu. Commision on Accreditation for Corrections, 1974'ten beri Amerika'da, Kanada ve Avrupa'da yetişmiş uzmanların katıldığı, 21'inci yüzyılın en parlak infaz uzmanlarından teşekkül etmiş komisyonlarla, birçok cezaevlerinin değerlendirip, uyum sağlayan cezaevlerini bir iyi hal belgesi vererek mükafatlandırmıştır.

ACA ilk standart kuralları 1932 yılında derleyip neşretti. 1946 yılında standart kuralların kapsamını genişleterek tekrardan yayınladı. Tavsiye mahiyetindeki bu kurallar, 1954 yılında tekrardan revizyona tabi tutuldu ve bu baskıda, standartların uygulanması için, her infaz kurumunun kendi kendini, gönüllü olarak, değerlendirip uyum sağlaması için kullanabilecekleri öğretici bir planda yayınlandı. Böylece Amerika'da infaz kurumlarının kendi kendilerini denetleyip ileriye dönük iyileştirme yoluna gitme devirleri başladı.

1960'lı yılların ortasına kadar bu standartlar tavsiye mahiyetinde idi ve yaptırımlı olmadan gönüllü bir uygulamaya tabii idiler. Ancak yukarıda izah edilen ve aynı döneme rastlayan, suçluların Federal Mahkemelerde, cezaevlerindeki hak ve özgürlükleri için yarattığı fırtına devri İnfaz Kurumları yetkililerin gözünü açtı ve bunlar standartların kendi kurumlarında uygulanmasına önem vermeğe başladılar. Ancak bu vesile ile Federal Mahkemelerin yaptırımlı kararlarına uymaları mümkün olacaktı. Kısa zamanda tavsiye mahiyetindeki standartlar hukuken uyulması zorunlu ha-

le geldiler ve bu standartlara uyum sağlanıp sağlanmadığının tespiti için yukarıda sözü geçen Commision on Accreditation for Correction yan kuruluşu teşekkül etti ve cezaevlerinin ACA tarafından denetlenmesi başladı.

Bu suretle ACA profesyonel bir organizasyon olarak, üyelerinin zamana uygun gelişen, hukuken zorunlu olan cezaevleri iyileştirme sürecine ayak uydurmasında çok önemli rol oynadı ve Amerika'da cezaevlerinin aynen okullar ve hastaneler gibi standart kurallara göre ölçülmesi fikrinin yerleşmesine önayak oldu.

ACA'nın gayretlerine paralel olarak, eyaletlerin ilgili kamu kuruluşları da minimum standart kurallarını derleyip, kendi kurumlarını ve bölge ceza ve tutukevlerini denetleyip, minimum kuralların uygulanmasında öncülük yapmaya başladılar.

Bugün eyaletlerin yüzde 90'ında mevcut bu programlar sayesinde ülkenin bütün Ceza ve Tutukevleri, devamlı olarak minimum standart kurallarına uyum sağlamak için gerçekçi bir çaba gösteriyorlar.

Gerek ACA ve onun Akreditasyon bölümü gerekse eyaletlerin ilgili kurumlarının hazırladığı, performans standartlarının bazılarını, tutuklu ve hükümlülerin yaşam hakları ve cezalandırma sürecinde her türlü tehlike ve tehditten korunması ve sağlıklı ve hijyenik şartlarda yatırılması ile doğrudan doğruya ilgili olarak Cezaevi idarelerinin uyması zorunlu olan bir takım standartlardır. Bunlara "Zorunlu standartlar" veya "yaptırımlı standartlar" deniyor. Örneğin cezaevinin emniyet ve güvenliği, mahkumların birbirlerinden korunması, yangına karşı korunma, bina gerekleri, yemek şartları tutuklu ve mahkumların sınıflandırılması, cezaevinde sağlık ve hijyen şartları ve tutuklu ve mahkumların diğer bazı haklarına değinen standartlar olarak sıralayabiliriz.

Bu bildiride ABD'de uygulamada son derece iyi neticeler vermiş olan bu performans standartlarından yalnız, "**Zorunlu standartlar**" ele alınmıştır. Bu yazar Türkiye'de cezaevleri sistem analizini tamamlayıp cezaevleri 1998 tetkik raporu ile kanıtlandıktan sonra, bunu takip eden sayfadaki hukuk ve antlaşmalara dayanarak Türkiye infaz sistemi için zorunlu performans standartlarını hazır-

layıp Adalet Bakanlığı'nın dikkatine sundu. T.C. Adalet Bakanlığı bu standartları ölçü olarak kullanıp kendi sisteminin performansını değerlendirebilir. Bu yazarın düşüncesine göre böyle bir değerlendirmeyi yapmak zorunluluğu vardır. Çünkü bu zorunlu standartların menşei Türkiye'nin taraf olduğu enternasyonal insan hakları sözleşmeleri ve Türk iç hukuk gereklerine göre, bu yazarın 25 yıllık ABD ile bu konuda tecrübelerine dayanarak yazılmıştır.

Adalet Bakanlığı, böyle bir değerlendirmeden çekingenlik duyabilir. Bunun da nedeni **"Zorunlu standartlar"** a uymama gerçeğinin ortaya çıkması olabilir.

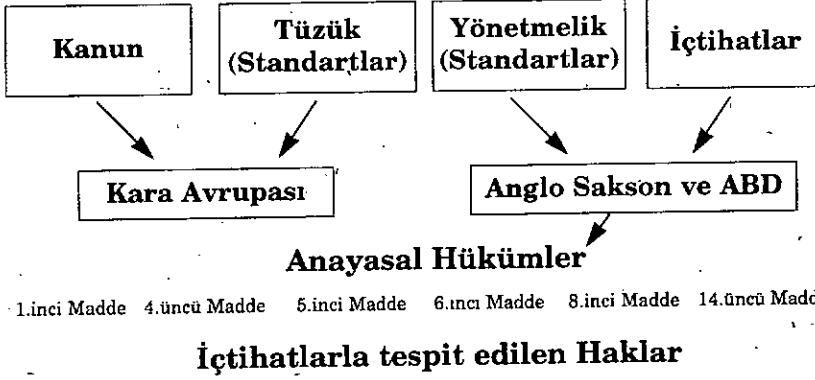
Oysa ki zorunlu standartlar listesi Adalet Bakanlığı'nın yapmak istediği yatırımlarda (reform gereklerine uygun olarak) objektif kriter olarak kullanılarak, insan Haklarının Türk Cezaevlerinde korunmasına yardımcı olur.

Türk Cezaevleri'nin değerlendirilmesinde uygulanacak standart kuralların derlenip yazılmasında bu yazar, ilişikteki şemada görülen bir hukuk hiyerarşisinden faydalanmış ve bu suretle zorunlu standart kuralların Türk sistemine uygunluğunu tespit etmiştir. Bu standart kuralların içeriği değiştirilemese de, formatı değişikliğe müsaittir. Bu standartlar, sayıları çok daha fazla olan ve cezaevleri işletmeciliğinin bütününe kapsayan standartlar arasında, cezavlerinde, suçluların Temel İnsan Hakları'nın korunması amacına dönük standartlardır. Türk İnfaz sistemi sorumlu yöneticileri ve Merkez Kuruluşu, bu standartların tamamını yazıp kendi sistemini onlara göre düzenlemelidir.

Şayet Adalet Bakanlığı kendi sistemini kendi değerlendirip ve önerilen bu **"Zorunlu standartları"** uygulamaya koymazsa, Türkiye, global olarak Cezaevlerinde İnsan Haklarını Beynelminel Antlaşmalara göre koruyan ülkeler arasına giremez ve aynı zaman da Adalet Bakanlığı, tutuklu ve hükümlülerin, bu sözleşmelerin yaptırım organlarında (Komisyon ve Divan) ve İç Hukukta açılacak davalarına hedef olur.

Ekli sayfalarda da, bu zorunlu standartların tamamı ele alınmıştır.

Tutuklu ve Mahkum Haklarının Hukuki Menşei

MADDE 1

1. **Din Özgürlüğü** : Dini ibadet, dini yayınlar, dini diyet hakkı
2. **Konuşma Özgürlüğü** : Cezaevi aleyhine konuşabilme, Kendi görüş ve düşüncelerini açıklayabilme hakkı, güvenliği tehdit eden bir sonuç doğurabiliyorsa, Cezaevinde toplantı hakkı ancak güvenlik açısından tehdit oluşturmuşsa kısıtlanabilir.
3. **Haberleşme** : Mektup gönderme ve alma hakkı, Mektup sansür edilirse, iade, Mahkeme ve avukata giden mektuplar açılırsa mahkumun önünde açılır. Fakirlere haberleşme için devlet pul vermeli. Dışarıya gelen mektuplar aranamaz. Dışarıdan gelen kâğıtlara kısıtlama.

MADDE IV

1. **Mekan ve Şahıs Aramada Haklar** : Yatılan yerler aranabilir. Şahıs araması, cezaevinin emniyet güvenliği için gerekli. Aramada insan haysiyetine yakışmayan muamele yasağı, arama esnasında kaba kuvvet kullanılması yasaktır.

MADDE V

1. **Prosedürel Haklar Yargı Hakları** : Mahpusların disiplinde prosedürel haklar tespit edilmeli. Disiplin kurallarının önceden haber verilmesi, mahkumun kendisini müdafa hakkı, yazılı disiplin tebliği, disiplin cezasının suçla orantılı olması, Cezaevi güvenliğini tehdit eden kişinin tecridi mümkün. Disiplinde avukat hakkı yok. Çapraz sorgulama kısıtlı Disiplin cezasından başka adli tatbikat mümkün. Bir başka cezaevine nakil için disiplinde olduğu prosedürel hak yoktur.

MADDE VI

1. **Davanın Süreci ve Avukat Hakkı** : Tutukluların avukat hakkı, avukat ziyaretini gerektirir. İlk gelişte avukata ulaşma hakkı. Avukata giden gelen mektuplara sansür yasağı.

MADDE VIII

1. **Kefalet Hakkı, Eza Veren Utandırıcı Ceza Yasağı** : İşkence, kaba kuvvet yasağı, Gıda değeri insan vücudu için gerekli diyet hakkı. Yemeklerin muayyen derecede sıcaklığı ve taze olması gerekliliği. Hücre cezasında diğerleri gibi yemek verilmesi. Hastalara doktor tavsiyesi ile diyet hakkı. Yaşanan çevrenin sağlıklı olması. Mahkumların birbirinden korunması hakkı. Çevrenin hijyenik olması. Kullanılan suyun temiz olması. İhtiyaca göre sıcak ve soğuk su olması. Çevrenin sıcaklığının ve soğukluğunun mevsimlere göre ayarlanması. Aydınlatmanın, gün ışığının yeterli olması. Mahkum ve kişi başına tutuklulara yeterli bir alanın sağlanması. Mahkum ve tutuklulara gereken sağlık imkanları aynen dışarıdakiler gibi sağlanmalı, bunun içine acil servis, rutin servis, ilaç dağıtımı ve gereken tedavi dahildir. Tutuklu ve mahkumlar havalandırma ve egzersiz yapma hakkına sahiptir.

MADDE XIV

1. **Kanun Önünde Eşitlik Hakkı** : Tutuklu ve hükümlü yargıya ulaşmak hakkına sahiptir. Bu hakkın anlamı olması ve kullanılması için cezaevinde hukuk kütüphanesi olması veya mahkuma yardım edecek kişilerin olması lazımdır. Mahkumun yargıya ulaşma hakkını kullanması için diğer mahkumlardan yardım isteyebilir. Kısıtlamalar ancak ve ancak cezaevi güvenliği doğrultusunda olur. Mahkumlarla beraber çalışıp toplantı zamanları düzenlenebilir. Beraber çalışmak için 2 kişiden fazla müsaade edilmeyebilir.

CEZAEVLERİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI; CEZAEVİ KOŞULLARI
CEZAEVLERİNİN İDARESİNE DAİR MAHALLİ MİNİMUM STANDART KURALLAR ZORUNLU STANDARTLAR
CEZAEVLERİ İÇ HUKUK DÜZENLEMELERİ KANUN, TÜZÜK, YÖNETMELİKLER ANAYASA
AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU VE AVRUPA İNSAN HAKLARI DİVANININ CEZAEVLERİ İLE İLGİLİ BAŞVURULARDA ALDIĞI KARARLAR VE TAVSİYELER
AVRUPA CEZAEVLERİ MİNİMUM STANDART KURALLARI, AVRUPA BAKANLAR KOMİSYONUNUN R(37) 3 SAYILI KARARIYLA ŞUBAT 12-1987'DE KABUL EDİLDİ
AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİNİN CEZAEVLERİ VE TUTUKLU VE MAHKUMLARLA İLGİLİ KARARLARI VE TAVSİYELERİ
B.M. ULUSLAR ARASI SİYASİ EKONOMİK MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA DAİR ANDLAŞMALAR : 16 ARALIK 1966 İİNCİ SÖZLEŞME İİNCİ SÖZLEŞME EKONOMİK, SOSYAL MEDENİ VE SİYASİ KÜLTÜREL HAKLAR HAKLAR
B.M. TUTUKLU VE MAHKUMLARA UYGULANACAK MİNİMUM STANDART KURALLAR 30 AĞUSTOS 1955
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ 3 EYLÜL 1953 YAŞAM HAKKI, KİŞİNİN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI ADİL YARGI, DÜŞÜNCE VE VİCDAN, DİNİ ÖZGÜRLÜK HAKKI İŞKENCE YASAĞI, İNSANI AŞAĞILAYICI CEZA VE MUAMELE YASAĞI
B.M. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ, 10 ARALIK 1948 MADDELER: 5, 9, 11/1
ŞEMA III: CEZAEVLERİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI İÇİN HUKUKİ GEREKÇE

TÜRK CEZAEVLERİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI İÇİN ZORUNLU STANDARTLAR

Melda TÜRKER, LL.M (*)

II- Türk Cezaveleri İçin Tavsiye Edilen "Zorunlu Minimum Standart Kurallar"

Ceza ve Tutukevlerinde Yaşam Emniyeti

Yangın Emniyeti

STD 64:

Yazılı yönetmelik ve tatbikat Cezaevinde, yangını önlemek için gerekli prosedür ve uygulamaların neler olması gerektiğini belirtmeli ve bu konuda minimum olarak aşağıdaki hususlara değinmelidir:

Yemek yenilen yerleri, yemek servisinin cezaevi idaresi mensupları, cezaevi doktoru ve mutfak servisi yetkili müdürü tarafından teftiş edilmesini öngörmeli ve gereken düzeltmeler yazılı raporla tesbit edilmelidir.

STD 133:

Cezaevi mutfak ve yemekhanesinde ve yemek servisinde çalışan görevlilerin ve tutuklu ve hükümlülerin, sağlık durumlarının, işe başlamadan doktor muayenesi ile tesbit edilmesi zorunludur; Çalışanlar periodik olarak sağlık muayenesine tabii tutularak, bulaşıcı bir hastalıkları olmadığı tesbit edilmelidir.

Cezaevinde Temizlik ve Hijyen

Yazılı yönetmelik ve tatbikat Cezaevinin her tarafının aşağıdaki zamanlarda, temizlik ve hijyen teftişini öngörmelidir.

1. Minimum haftada bir kere temizlik teftişi, cezaevinin bütün

(*) İnfaz Hukuku Uzman Müşavir

yaşam yerlerini kapsamına alacak şekilde, temizlik görevlileri tarafından yapılmalıdır.

2. Ayda bir kere bütün cezaevinin, her tarafı, temizlik görevlileri tarafından, çok detaylı bir incelemeye tabi tutulmalıdır.

3. Senede bir defa, cezaevinin bulunduğu mülki idarenin yetkili mercii tarafından cezaevinin her tarafı resmi olarak teftiş edilmelidir.

Yukarıda 2 no'lu teftişin gerçekleştirilmesi için cezaevi temizlik görevlilerinin, dışardan, yetkili mercilerden yardım isteme imkanı yaratılmalıdır.

Yapılan bütün incelemeler ve teftişler, ilgililer ve yetkililer tarafından yazılı raporlar halinde tesbit edilip, cezaevi idarelerine takdim edilip, düzeltmeleri kontrol edilmelidir.

STD 135:

Cezaevinde kullanılan suyun menşei ve suyun sağlığa uygun olup olmadığı, yine cezaevinin bulunduğu mülki idare yetkilileri veya özel bir şirket tarafından kontrol edilerek tescil edilmelidir.

STD 136 :

Cezaevinin çöp artıkları mahalli kanunlara uygun ve bu kanunların gerekleri icabı toplanıp, ortadan kaldırılmalıdır. Likit ve katı artıklar cezaevindeki çevreye ve çevrede yaşayanların sağlık ve hijyen şartlarına zarar vermeyecek şekilde toplanıp yok edilmelidir.

Cezaevinde Sağlık Hizmetleri

STD 147 :

Yazılı yönetmelikler ve uygulamada cezaevinde tutuklu ve hükümlülere verilecek sağlık ve dişçilik hizmetlerinin yetkili ve bağımsız bir mesul müdürü veya bir şirket tarafından yönetilmesi öngörülmelidir. Bu yetkili mercii veya şahsın cezaevi idaresi ile arasında yazılı bir kontrat olması gerekir; Bu yetki ya bir doktora veya bir sağlık hizmetleri veren şirkete veya sağlık hizmetleri idareciliğinde tecrübesi olan bir kişiye verilebilir.

STD 148 :

Cezaevi yazılı yönetmelik ve tatbikat, sağlık, psikiatrik ve dişçilik ile ilgili bütün kararların ve gerekli servislerin verilmesinden doktorların ve dişçinin mesul olduğu ve cezaevi idari ve güvenlik teşkilatının tıbbi karar veremeyeceğini öngörmelidir. Cezaevi İdari Teşkilatı bu servislerin tutuklu ve hükümlüye ulaşmasında gereken bütün prosedürleri yerine getirerek doktora ve dişçiye destek vermelidirler.

STD 152 :

Yazılı yönetmelikler ve uygulamada tutuklu ve hükümlülere gereken ahvalde, talebedebilecekleri ve onlara verilebilecek her türlü sağlık hizmetlerinin neler olduğu belirtilmelidir; bu yazılı prosedürler, cezaevine ilk gelişte bütün tutuklu ve hükümlülere sözlü olarak da açıklanmalı ve gerekirse yazılı prosedürlerin bir kopyesi, kendilerine verilmelidir.

STD 153 :

Cezaevinde bulunan bütün tutuklu ve hükümlülere servis verecek kapasitede, sağlık hizmetleri kanunlarında tesbit edilmiş gerekli araç, gereç, malzeme ve acil servis donanımını ihtiva eden bir doktor muayene ve hasta bakım yerleri (revir vs gibi) olması gereklidir; şayet cezaevinin kapasitesi ve bütçesi tam teşekküllü bir hastahanenin veya muayenahanenin bulunmasına engel ise, dışarıdaki bir hastahane veya doktorlar ile yazılı kontrol yapılmalıdır.

STD 154 :

Cezaevi sağlık hizmetlerinde çalışan bütün personel, sağlık hizmetleri kanunlarında vazedilmiş şartlara uygun eğitim görmüş profesyonel şartları yerine getirmiş olmalıdır. Cezaevi sağlık hizmetlerinde çalışan görevlilerin görev ve sorumlulukları, cezaevi sağlık hizmetleri yetkili merci tarafından yazılı olarak tesbit edilmelidir.

STD 155 :

Yazılı yönetmelik ve uygulamada, cezaevi sağlık hizmetlerinde servis veren doktor, dişçi, gözdoktoru vs. gibi profesyonel kişiler dışında çalışan görevliler (hemşire, doktor yardımcıları, ilk yardım görevlileri vs.) ancak ve ancak bu profesyonel hekimlerin yazılı emirleri doğrultusunda sağlık hizmeti verebilirler.

Prensip : Doktor bazı hallerde dış belirtilere göre, sağlık görevlisinin, neler yapabileceğini önceden yazılı emirler olarak belirtir; Doktor kişinin özel sağlık durumuna göre, takibi gereken olguları tesbit ettikten sonra neler yapılması, nasıl tedavi edilmesine dair yazılı emirler verir; *bunların dışında sağlık hizmetleri yardımcılarını sağlık hizmetleri veremezler.*

STD 161 :

Yazılı yönetmelik ve tatbikatta cezaevi eczahane ve ilaç servisleri aşağıdaki konuları kapsamına alacak şekilde düzenlenmelidir:

1. Cezaevinde bulundurulmuş reçeteli ve reçetesiz, bütün ilaçların bir depoda saklanıp kontrol edilmesi ve bunların yazılı bir listesinin yapılması, kullanıldıkça da muhasebesinin yapılması,

2. Cezaevinde bulundurulacak gerekli narkotik ilaçların ve kullanılan iğnelerin çok muhkem bir yerde kontrol altında saklanıp kullanıldıkça muhasebesinin yapılması,

3. Cezaevinde ilaçların, sağlık hizmetlerinde minimum eğitime tabi tutulmuş görevliler tarafından dağıtılması şartı ve ilacın kişilere verilmesi konusunda gerekli kanuni şartların neler olduğunun belirlenmesi ve bunların yerine getirilmesi,

4. İlaçların günlük ve gereken zamanlarda kişilere dağıtılıp ilaç almaları temin edildikten sonra, bunun yazılı olarak tesbiti,

5. Ödenek yetersizliği gerekçesiyle mahkum ve tutuklulara ilaç verilmemesinin kabul edilemeyeceğinin sarıh olarak belirtilmesi,

6. İlaçların mahkumların yanında bulundurulamayacağının belirtilmesi.

STD 164 :

Yazılı yönetmelikte ve tatbikatta cezaevlerine ilk gelen tutuklu ve hükümlülerin, tıbbi ve ruh sağlığı ve dış ihtiyaç ve problemlerinin tesbiti için minimum sağlık hizmetleri eğitimi görmüş ve kabulde çalışan görevliler tarafından taranmaya tabi tutularak yazılı bir tesbit yapılması gerektiği öngörülmelidir. Bu sağlık taraması aşağıdaki hususları ihtiva etmelidir :

1. Halen mevcut rahatsızlıklar, bulaşıcı hastalıklar ve zührevi hastalıklar dahil,

2. Dış problemleri,

3. Ruh sağlığı problemleri,

4. Alkol ve ilaç bağımlılığının tesbiti,

5. Bütün kullanılan diğer ilaçların tesbiti,

6. Halenki veya daha önceden vuku bulmuş ruh hastalığı dolaşısıyla hastaneye yatmış olup olmadığı, intihara teşebbüs edip etmediği,

7. Hamileliğin tesbiti,

8. Diğer bütün sağlık problemlerinin tesbiti.

Yukarıdaki bilgiler, görevli tarafından şahıslara sorularak tesbit edilir, önceden hazırlanmış yazılı bir forma geçirilir.

9. Tutuklu ve hükümlünün hareket ve davranışları ve ruh halinin gözlenmesi; şuuruna sahip olup olmadığının tesbiti ve diğer bütün anormal sayılabilecek durumlarının tesbiti,

10. Vücutlarında bir anormallik, travma işaretlerinin olup olmadığı, kırık, çürük, yara vs. bulunup bulunmadığı, sarılık alamenti, kollarında iğne izleri vs. nin tesbitleri.

Yukarıdaki bilgiler görevli tarafından gözlenerek tesbit edilir ve yazılı bir forma geçirilir. Bu verilere dayanarak sağlık görevlisi, ki-

şinin yaşam yerlerine gönderilmesine, gerekiyorsa, en kısa zamanda doktora havalesine ve acil bir durum varsa derhal doktora ve hastahaneye gönderilmesine karar verir.

STD 166 :

Yazılı yönetmelik ve tatbikat tutuklu ve hükümlülerin cezaevine geldikten sonra *ondört gün* içinde bir tıbbi muayeneden geçirilmesi gerektiğini öngörmelidir; şayet tutuklu ve mahkum bir başka cezaevinden gelmiş ve oraya gelmeden *90 gün içinde* doktora çıkıp, sağlık durumu tetkik edilmişse ve bu da yazılı olarak tesbit edilmişse, yeniden değerlendirme yapmaya gerek yoktur. Bu sağlık değerlendirmesi aşağıdaki hususları kapsamına alır :

1. İlk geliş sağlık taramasının incelenmesi,
2. Ona ilave olarak, sağlık hizmetleri tarafından, kişinin sağlık tarihçesinin alınması,
3. Tansiyon, boy, ağırlık vs. gibi donelerin tesbiti,
4. Gerekli laboratuvar testlerinin yapılması ve neticeleri,
5. Muayene,
6. Bütün bulguların değerlendirilmesi,
7. Tedavisi ve takibi gereken olguların ne olduğunun tesbiti ve buna göre kişilerin yaşam yerlerinde, çalışmalarında ve her türlü fizik hareketlerinde gerekli değişikliklerin sağlık raporuna geçirilmesi.

STD 167 :

Cezaevinde yazılı yönetmelik ve tatbikat tutuklu ve mahkumlara cezaevine geldiklerinden itibaren 6 ay sonra rutin bir dış sağlığı taramasına tabi tutulmalarını öngörmelidir. Ayrıca acil dış tedavisi için her cezaevinde bu servis için imkan bulunması veya dışarıda bir dışçı ile yazılı kontrat ile tesbit edilmiş servis imkanı sağlanmasının gerekli olduğu belirtilmelidir.

STD 168 :

Yazılı yönetmelik ve uygulamada tutuklu ve hükümlülere 24 saat devamlı olarak verilebilecek, acil sağlık hizmetleri programı bulunması öngörülmelidir; yazılı acil sağlık servisi programı aşağıdaki hususları kapsamalıdır :

1. Cezaevinde acil servis, acil tıbbi sorunlara derhal müdahale edebilecek şekilde, evvelden belirli bir protokole göre verilmek üzere hazırlanması,

2. Acil serviste kullanılacak araç ve gereçlerin evvelden belli olması ve ambulans servisinin nasıl kullanılacağına belirlenmesi,

3. Acil hastalıklar halinde tutuklu ve mahkumların nakledilecekleri hastahanelerin bilinmesi ve oda imkanlarının ayarlanması,

4. Başvurulacak nöbetçi hekimlerinin listesinin bulundurulması.

STD 169 :

Cezaevi yazılı yönetmelik ve tatbikatta, cezaevi acil sağlık sorunları hallerinde, sağlık hizmetleri görevlileri ile her vardiye için seçilmiş güvenlik memurlarının, gerekli eğitime tabi tutularak acil hallerde 4 dakika içerisinde, sağlık problemine ulaşmaları temin edilmelidir; Bu şekilde acil servis verecek görevlilerin eğitiminde aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır :

1. Acil hastalıklar esnasında tezahür eden semptomların, dış amarelerin neler olduğu,

2. Hastaya CPR eğitiminin verilmesi (Cardiopulmonary resuscitation),

3. Acil yardımın nasıl çağırılıp, temin edilebileceği,

4. Ruhi rahatsızlıkların çoğunun dış tezahürlerinin tanınması,

5. Acil durumlarda hastaların gerekli hastahane ve doktora acilen nakillerinin kolaylaştırılması.

STD 170 :

Her cezaevinin, o cezaevinin sağlık mercii tarafından tesbit edilmiş gerekli yerlerinde ilk yardım kutuları ve yine bu mercii tarafından gerekli görölen araç ve gereçlerin bulundurulması gerekir.

STD 171 :

Yazılı yönetmelik ve tatbikatta, her cezaevi, sağlık programında öngörölen, tutuklu ve hükümlülerin viziteye çıkmasını temin edecek prosedürlerin uygulanması öngörölmelidir; vizitede o gün viziteye çıkma ihtiyacı olan herkes, günlük sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için bir doktor veya onun emrinde çalışan bir hemşire veya doktor yardımcısı tarafından görölmesi gerekir; Bu nedenle viziteler aşağıdaki şekilde zorunlu olarak takvimlendirilmelidir:

1. Nüfusu 100'den aşağı olan cezaevlerinde haftada minimum 1 gün vizite yapılır,

2. Nüfusu 100 ile 300 arasında olan cezaevlerinde haftada minimum 3 gün vizite yapılır,

3. Nüfusu 300 den fazla olan cezaevlerinde haftada minimum 5 gün vizite yapılır.

Viziteye çıkmak isteyen tutuklu ve mahkum yazılı olarak, bunu gerekli sağlık merciiine ulaştırmalıdır ve bu müracaat rutin sağlık sorunları için olup, acil hastalıkları kapsamaz.

STD 172:

şayet cezaevinde revir hizmetleri varsa, yazılı yönetmelik ve tatbikat buralarda hasta bakımının şartlarını öngörmelidir;

1. Revir hizmetlerinin tarifi ve burayı kimlerin, hangi ahvallerde kullanabileceğı,

2. Revirle ilgilenen ve 24 saat ulaşılabilecek bir doktorun bulunması,

3. Revirde 24 saat hemşire veya sağlık hizmetleri eğitimi görmüş bir görevlinin bulunması ve bu memurun hastaları yalın gözle ve duyarak devamlı gözetlemesi,

4. Revirin gözetlenmesi için güvenlik görevlilerinin bulundurulması,

5. Sağlık görevlilerinin revir hizmetlerinin neler olduğunu yazılı olarak belirlenmesi,

6. Buradaki hastalara ait sağlık dosyalarının tutulması.

STD 173 :

Yazılı yönetmelik ve uygulamalarda hasta tutuklu ve mahkumların ihtiyacına cevap verebilecek imkanların, bulundukları cezaevinde yeteri kadar veya hiç olmaması halinde doktor raporu ile, başka cezaevlerine naklinin mümkün olabileceğini öngörüp bu konuda düzenlemeler getirmelidir.

STD 174 :

Yazılı yönetmelik ve tatbikat transfer edilecek hastaların, durumlarının bu seyahate uygun olup olmadığı doktor tarafından belirtilmesini öngörmelidir. Seyahat edebilme müzadesini takiben, hastanın sağlık dosyası, ona seyahati esnasında eşlik edecek güvenlik görevlileri tarafından tetkik edilip, hastanın durumu hakkında bilgi edinilmesi gereklidir; Hasta mahkumun ve tutuklunun sağlık dosyası gittiği cezaevine nakledilir.

STD 165 :

Bir cezaevinden öbürüne nakledilen tutuklu ve hükümlüler, yeni geldikleri cezaevinde gerekli eğitimi görmüş görevliler tarafından sağlık taramasına tabi tutularak aşağıdaki hususların tesbiti gerekir :

1. Yeni gelenlerin daha önceden bir sağlık nedeni ile tedavi edilmediklerinin tesbiti,

2. İlaçlarının tesbiti,

3. Gelenlerin, o anda sağlıkla ilgili bir sorun ve şikayetlerinin olup olmadığının tesbiti,

4. Görünüşlerinin ve hareket ve davranışlarının tesbiti,
5. Fiziki anormalliklerinin ve travma ve yaralama izlerinin tesbiti,
6. Gelenlerin durumuna göre, ya normal yaşam yerlerine ya da hemen doktora havale edilmelerine karar verilir.

STD 175 :

Tutuklu ve hükümlülerin sağlık dosyalarında bulunması gereken evrak ve formlar şunları kapsamına almalıdır : İlk sağlık taraması raporu, sağlık şikayetleri muayenesi, teşhis, tedavi, tedavi esnasındaki raporlar, testlerin neticeleri, verilen ilaçlar ve verilme tarihlerini gösteren formlar. Sağlık dosyasındaki bütün tıbbi rapor ve formlar, ayrı bir yerde ve gizlilik içinde saklanmalıdır. Bu raporlara ancak sağlık görevlileri ulaşabilir; sağlık raporları, sağlık personeli tarafından cezaevi görevli ve yetkili mercilerine ve kişilerine ancak ve ancak, güvenlik ve kişinin menfaati icabı açıklanabilir.